

Даница Чигоја Пипер

Факултет за медије и комуникације, Универзитет Сингидунум

МЕДИЈСКО УОКВИРИВАЊЕ СТАБИЛОКРАТИЈЕ НА ИНТЕРНЕТ ПОРТАЛИМА У СРБИЈИ

Сажетак

Предмет рада је анализа односа онлајн медија у Србији према појму стабиллократија, а циљеви рада су давање увида у начин медијског уоквиривања стабиллократије на интернет порталима као све доминантнијим изворима информисања, указивање на доминантне медијске оквире и наративе о стабиллократији и представљање уочених дискурсних стратегија у медијским садржајима. Анализа садржаја и критичка анализа дискурсних стратегија обухватају медијске садржаје о стабиллократији који су објављени на интернет порталима у Србији током 2017. године у жижи медијског интересовања за ову тему. Резултати истраживања указују на три доминантна медијска оквира у представљању стабиллократије: аналитички, сензационални и оквир директног супротстављања. Утврђени су водећи наративи о стабиллократији који су конструисани на основу четири дискурсне стратегије: директна осуда, теорија завере, аналитички приступ и дежурни кривац. Тиме је утврђено да је медијски дискурс о стабиллократији заснован на директној осуди пракси стабиллократије од стране опозиције и позиције у Србији, као и консултованих аналитичара; на стратегији која подразумева представљање стабиллократије као наметнуте од стране великих политичких сила и на константном постављању стабиллократије у положај дежурног кривца за све што је негативно и непожељно у актуелном политичком тренутку.

Кључне речи: стабиллократија, медијско уоквиривање, дискурс, дискурсне стратегије, интернет портали Србија

1. УВОД: УТИЦАЈ ИНТЕРНЕТ ПОРТАЛА У СРБИЈИ

Интернет портали са јасно одређеном уређивачком и новинарском структуром представљају све важнији канал информисања у савременом друштву. Према Фиску (*Fiske*) улога медија је увек посредничка¹ – медиј је водећи посредник у масовном комуницирању, процесу у којем би требало информисати јавност и изазвати одговарајућу реакцију међу појединцима. Интернет портали то чине готово без прекида, а значај њихове улоге огледа се управо у информисању што већег броја људи о одређеној теми у кратком року, са циљем да (са)знања о тој теми буду на дневном реду јавног мњења.

Показатељ таквог утицаја је и растући број регистрованих редакција интернет портала у Србији. Према подацима доступним у Регистру медија у Агенцији за привредне регистре² у Србији је до почетка 2017. године регистровано 308 гласила у форми интернет редакције са уређивачки обликованим садржајем, а ти подаци се константно мењају.³ И многа истраживања медијских домета онлајн садржаја указују да регистроване интернет редакције непрестано бележе рекордне посете читалаца. Тако је мониторингом медијских садржаја, спроведеним током децембра 2015. године у оквиру научно-истраживачких активности Центра за друштвена и примењена истраживања Факултета политичких наука у Београду, утврђено да „најпосећенији портал Блиц има готово два милиона јединствених корисника, Курир готово милион и седамсто хиљада, Телеграф готово милион и петсто хиљада, Б92 преко милион и двеста хиљада, а преко милион јединствених корисника имају и Новости и Србија данас. Кључни податак јесте да је тренд прогресиван, дакле, сваке године се и број јединствених корисника и посета повећава”.⁴ Такав развој интернет портала доводи до пораста утицаја њихових медијских садржаја, те активног рада онлајн заједнице на преузимању улоге *вајара* медијског дневног реда⁵ у локалној медијској сфери, али и на глобалној мрежи.

1) Џон Фиск, *Популарна култура*, Београд: Clio, 2001.

2) Од 13. фебруара 2015. године уместо Регистра јавних гласила активан је Регистар медија који, у складу са одредбом члана 141. Закона о јавном информисању и медијима (*Службени гласник Републике Србије*, бр. 83/2014), представља јединствену и централизовану базу података о медијима у Републици Србији.

3) Све је више самосталних интернет редакција, као и медијских кућа које уз, већ постојеће, традиционалне медије, одлучују да региструју и интернет портале, а присутан је и тренд регистрације медија невладиних организација и других видова група грађана.

4) Милош Бешић (приредио), *Медија мониторинг политичке комуникације интернет портала у Србији*, Факултет политичких наука, Београд, 2016, стр. 5.

5) Зашто и како неке теме постају видљивије у јавности најбоље објашњава теорија наметања садржаја (*agenda-setting*) која се заснива на објашњењу да за све медије важи правило понављања – што се тема чешће понавља у медијима, она постаје све важнија

Када одређена тема постане актуелна у медијској агенди високо посећених интернет портала, она муњевито доспева у жижу јавности путем друштвених мрежа и преузимањем вести од стране портала који нису директни аутори вести, али је допуњују и даље дистрибуирају у дигиталној сфери. Тако многи медијски догађаји постају тема дана за интернет заједницу, посебно на друштвеним мрежама Твитер (*Twitter*) и Фејсбук (*Facebook*). Такође, новинари интернет редакција редовно преузимају вести са страних портала, како би обезбедили што разноврсније и бројније медијске садржаје. На тај начин многе теме доспевају у овдашње медије. Управо је стабилократија појам који је светлост дана угледао на једном од блогова угледне британске високошколске установе, затим у британским медијима, а неколико месеци касније достигао је свој зенит и на интернет порталима у Србији.

2. МЕДИЈСКИ СУСРЕТ СА СТАБИЛОКРАТИЈОМ

Појам „стабилократија” скован је у сфери политичких студија крајем 2016. године од стране аутора Срђе Павловића стручњака за историју Европе, посебно за историјске промене на Балкану. Разматрајући тада актуелну политичку ситуацију у Црној Гори, Павловић је конципирао појам стабилократије као објашњење за системе присутне у државама балканског региона, оне у којима не влада демократија са свим очекиваним начелима, али која обезбеђује стабилност у том истом региону и пружа услове за испуњавање важних геополитичких циљева великих политичких сила.⁶ Током наредне године овај термин је постао допадљив многим теоретичарима и истраживачима у пољу политичких студија,⁷ а уједно и креаторима медијских садржаја.

Најпре су британски медији, попут недељника „Економист“ (*The Economist*), објаснили политичку ситуацију у Србији кроз призму стабилократије, а затим су и медији у Србији преузели нови угао за извештавање о раду овдашње позиције и опозиције.

за јавно мњење.

- 6) Srdja Pavlovic, *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*, Internet: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-wests-support-of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>, 25/09/2017.
- 7) Најподробнија досадашња студија која се односи на овај термин објављена је у следећој публикацији: Marko Kmezic, Florian Bieber, *The Crisis of Democracy in the Western Balkans. An Anatomy of Stabilitocracy and the Limits of EU Democracy Promotion*, Balkans in Europe Policy Advisory Group, 2017. Према овим ауторима, стабилократија се дефинише као слаба демократија са аутократским лидерима који обезбеђују неопходни ниво стабилности у региону, али урушавају демократске институције и независне медије, док истовремено подстичу коруптивне радње.

Водећу улогу у информисању јавности о стабилократији преузели су нови медији, интернет портали, на којима је стабилократија добила улогу политичког оружја. У овом раду, биће представљени управо доминантни медијски оквири интернет портала на којима се јавља стабилократија и критичка анализа медијских текстова о стабилократији.

3. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

Водеће тезе у раду, да доминантни медијски оквири директно утичу на медијско представљање стабилократије и да извештавање о стабилократији одликују посебне дискурсне стратегије, засноване су на теоријском оквиру који чине два концепта – медијско уоквиривање и критичка анализа дискурса. Појам медијског уоквиривања подразумева одабир одређене теме и истицање исте, а као концепт „нуди начин како да опишемо и разумемо моћ текстуално организоване комуникације”.⁸ Према Роберту Ентману (*Robert Entman*), „дати оквир нечему значи изабрати видове опажене стварности и учини[ти] их истакнутим у комуникацијском тексту и то промовисањем појединачних дефиниција проблема каузалног тумачења, моралног процењивања и препорученог третмана описане ставке”.⁹ Уоквиривање тако утиче на обликовање одређеног погледа на свет, кроз пажљиви и, често стручни, одабир одговарајућег појмовног система, односно језика. „И не ради се само о језику. Примарне су идеје, а језик преноси и евоцира те идеје”.¹⁰ Оквири су конструкције изражавања, својеврсне шеме и они, као такви, постоје у свим видовима комуникације. Када је реч о медијским оквирима, они подразумевају шематизацију информација. Дакле, „медијски оквири су упорне мустре когниције, интерпретације, презентације, селекције, наглашавања, искључивања, помоћу којих они који манипулишу симболима рутински организују дискурс, било да је вербални или визуелни”.¹¹ Овакав начин конципирања информација показује се као неопходан, како би новинари могли рутински да обраде и објаве што више информација. Медијски оквири јесу шеме по којима новинари врше процес извештавања.

8) Robert Entman, „Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm”. *Journal of Communication* 43 (4), 1993, стр. 51.

9) Исто, стр. 52.

10) Џорџ Лакоф, „Уоквиривање – како повратити јавни дискурс”, *Моћ и медију* (приредили: Јован Чекић, Јелисавета Благојевић), Београд: ФМК, 2012, стр. 168.

11) Todd Gitlin *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*, University of California Press, CA: Berkeley, 1980, стр. 7.

Како истиче Ентман, уоквиривање служи да се дијагностикује тема, процени њена важност и да се одреди одговарајући третман те теме. Према томе, процес медијског уоквиривања можемо поделити на неколико основних корака: (1) избор информације, (2) организација и производња информације, (3) публиковање информације. Три наведена корака увек су у значајној мери условљена вредносним системом новинара или извора информације, као и уређивачком политиком медија. Дакле, медијски радници свакодневно доносе бројне одлуке о томе шта и на који начин да кажу, а те одлуке су условљене оквиром који формира њихов вредносни систем, као и садржајем информације која је обликована од стране извора информације. Информација, као таква, садржи, или чини, оквири који се заснивају на основу присуства или одсуства одређених чињеница. У том смислу, објекти медијског уоквиривања, према Ентману, могу бити разне теме, догађаји и учесници (појединци, групе, нације).

Поред теорије медијског уоквиривања разумевање улоге оквири у којима се медијски садржаји представљају омогућено је и критичком анализом дискурса која преиспитује односе моћи у друштву и њихов директни утицај на стварање различитих писањих и усмених дискурса.

Следећи становиште социјалног конструкционизма да не постоји стварност по себи,¹² те да је посредством дискурса конструисано све што можемо именовати, дискурсе схватамо као „референтни оквир тумачења света и давања значења том свету, а ми их интернализујемо процесима друштвене комуникације”.¹³ Дискурси се идентификују у ономе што је исказано или написано у одређеном контексту, јер „речи и реченице не припадају саме по себи неком одређеном дискурсу: у ствари, значење онога што кажемо зависи од дискурзивног контекста, општег појмовног оквири у који су речи смештене”.¹⁴ Дакле, дискурс о стабилности који је изграђен на интернет порталима у Србији не можемо разумети без најмање двојачке анализе – погледа *унутра*, ка језичкој организацији текстова и погледа *споља*, узимајући у обзир контекст у који је овај појам смештен, односно у којем се јавља.

Развој критичких осврта на дискурс у највећој мери је омогућен на основу рада француског филозофа Мишела Фукоа (*Michel Foucault*) који је дискурс сместио под окриље критичке

12) Вивијен Бер, *Увод у социјални конструкционизам*, Zepter Book World, Београд, 2001.

13) Милена Пешић, Александар Новаковић, „Медијска производња значења: критика једног редукционистичког поимања релације медији – порука – јавност”, *Српска политичка мисао*, број 1/2011, год. 18, vol. 31, стр. 130.

14) Вивијен Бер, *Увод у социјални конструкционизам*, нав. дело, стр. 86.

теорије истичући да се „дискурси више не разматрају као скупови знакова (означитељских елемената који упућују на садржаје или на представе), већ као праксе које систематски образују објекте о којима говоре”.¹⁵ Фукоово становиште о дискурсу засновано је на тези да дискурс није само део језика, нити пука језичка формулација којом се исказује одређено знање и(ли) моћ, већ је управо извор моћи, односно знања.¹⁶ На трагу Фукоових истраживања дискурса развијена је критичка анализа дискурса којом се трага за одговором на питање како се посредством дискурса конструише стварност.

Када је реч о медијском извештавању, критичка анализа дискурса омогућава анализу пракси које образују медијско представљање одређених појмова, догађаја, појединаца и група. Да бисмо адекватно сагледали медијски и друштвени контекст у којем се извештавање о стабилократији обликује, за потребе овог рада ослонићемо се на приступ критичкој анализи дискурса који је развио Теун Ван Дијк (*Teun Van Dijk*), а који подразумева сагледавање контекста у којем се одређени садржај појављује и актера моћи који директно утичу на обликовање датог садржаја. Према Ван Дијку, они који поседују моћ контролишу јавни дискурс¹⁷ чинећи непрекидно одређене изборе – тема, саговорника, контекста у којем ће тема бити представљена. „За већину говорника ови ‘избори’ нису свесни ни вољни, већ се најчешће доживљавају као ‘природан’ и ‘неутралан’ начин говорења о неком феномену”.¹⁸ Како је задатак критичке анализе дискурса да допринесе позитивним друштвеним променама, важан корак у истраживачком процесу критичке анализе дискурса представља разоткривање пракси центара моћи путем којих креирају доминантне дискурсе на основу којих стварају привид натурализације одређеног друштвеног поретка и тако присвајају и задржавају део моћи.

За истраживање медијског представљања стабилократије овај оквир је погодан, јер помаже да се сагледа не само степен присутности стабилократије као медијске теме, већ и да се направи преглед и анализа дискурских стратегија којима се конструишу наративи о стабилократији у одређеном политичком контексту.

15) Мишел Фуко, *Археологија знања*, Плато, Београд, 1998, стр. 54.

16) Наведено према: Мишел Фуко, *Археологија знања*, нав. дело.

17) Teun Van Dijk, *Discourse and Power*, Palgrave, Houndsmills, UK, 2008.

18) Јелена Пешић, Милена Пешић, „Унапређивање демократских капацитета медијске комуникације и критичка анализа дискурса”, *Политичка ревија*, бр. 4/2011, година 10, вол. 30, стр. 482.

4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

4.1. Обим истраживања

Анализа извештавања о стабилократији показала је велико интересовање интернет заједнице за ову тему.¹⁹ Ово истраживање обухватило је све онлајн портале који су регистровани у Републици Србији као електронски медији на интернету и који објављују садржаје на српском језику. Узорак је прикупљен на основу претраге кључних речи у посматраним медијима у периоду од објављивања првог текста на српском језику у којем се појављује термин стабилократија до последњег текста са овом темом који је објављен у току истраживачког процеса. Укупан период медијског мониторинга на основу кључних речи износио је 4 месеца. Након што је обављено прикупљање медијских садржаја, методом случајног узорка изабрано је 20 текстова за потребе спровођења анализе садржаја и критичке анализе дискурса.

У корпусу истраживања детектовано је 13 интернет портала²⁰ са којих су узорковани медијски садржаји за даљу анализу. Расподела броја узоркованих текстова према порталима на којима су објављени текстови о стабилократији иде у корист најчитанијих портала, као што су „Блиц“ и „Курир“, док су други портали углавном краткорочно извештавали о овој теми. Наиме, од укупно 20 текстова издвојених за анализу, на порталу „Блиц“ објављено је 5 текстова, на „Куриру“ 3 текста, на порталу „Вечерње новости“ 2 текста, а на осталим порталима по један текст.

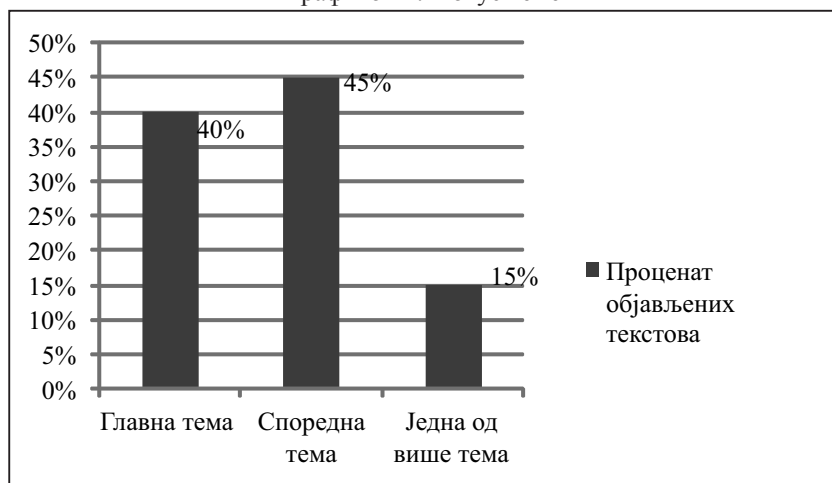
4.2. Тема стабилократије

Тема стабилократије била је у главном фокусу у 40% узоркованих текстова, што значи да је 9 текстова од укупно 20 текстова било посвећено искључиво стабилократији. Истраживање је показало да је приближан однос текстова у којима је стабилократија у главном фокусу и текстова у којима је она споредна тема. Наиме, у чак 45% одсто текстова стабилократија је обрађена као као споредна тема, најчешће уз извештавање о европским интеграцијама и унутрашњој политици Србије.

19) Појам „стабилократија“ истовремено је узео маха на интернет порталима у Србији и на друштвеним мрежама, где се стабилократија јављала у више од две стотине објава на Твитеру и у преко стотину објава на Фејсбуку у периоду од четири месеца, што је утврђено током спровођења медијског мониторинга за потребе овог истраживања.

20) Током истраживања посматрани су садржаји на следећим интернет порталима: „Ало“, „Блиц“, БК, Б92, „Вечерње новости“, „Данас“, „Курир“, „Мондо“, „Недељник“, „Њузвик“, „Пешчаник“, „Политика“ и „Слободна Европа“.

Графикон 1. Фокус теме

Извор: ауторски истраживачки корпус прикупљен за потребе овог рада

Када је реч о текстовима у којима је стабилократија једна од више тема, таквих текстова има незнатно у односу на садржаје из претходно поменуте две категорије. Само 15% текстова, односно 3 текста, осврћу се на стабилократију уз више других тема, попут посете високог званичника Европске уније Србији, животног стандарда грађана и различитих тема из области унутрашње политике Србије.

4.3. Политички контекст, медијски оквири и повод извештавања

Појам „стабилократија“, у начелу, представља нову политичку форму коју су најважнији политички фактори Европске уније (ЕУ) наменили одређеним државама Југоисточне Европе које још нису чланице ЕУ. За разлику од претходне две деценије када су главни услови за приближавање, а на крају и чланства неке земље у ЕУ, били владавина права, поштовање права мањина, медијске слободе, слободно и отворено тржиште, данас, под теретом како нерешених граничних питања (попут Косова и Метохије), тако и ширег геополитичког контекста (попут мигрантске кризе), стабилократија, то јест, јак владар који није превише заинтересован за поштовање демократских процедура, представља идеално решење за званичан Брисел. Идеалан представник такве политике данас је у Србији председник Републике Александар Вучић. Због своје националистичке прошлости, Вучић је приморан да у излагању у

сусрет захтевима ЕУ буде предусретљивији него што би биле чак и најлибералније политичке снаге у Србији. Европска унија је то препознала и он, као јак политички вођа који је спреман на овакву сарадњу, представља идеално решење за стабилократску државу по мери Уније.

На основу представљеног политичког контекста у којем је уведен у употребу појам стабилократије, узорковани текстови могу се посматрати као резултати медијске иницијативе за извештавање о стабилократији на основу два водећа повода – први повод је писање британског листа „Економист“ о доминацији стабилократије на Балкану, а други повод је сусрет опозиције у Србији са високим представником ЕУ Дејвидом Мекалистером, који је известилац Европског парламента за Србију. У таквој *расподели снага* видљива су три основна медијска оквира у којима се јавља стабилократија – (1) аналитички оквир, (2) сензационални оквир и (3) оквир директног супротстављања. Под аналитичким оквиром подразумева се темељни истраживачки новинарски приступ одређеној теми, те се у већем делу текстова који су приређени на основу писања листа „Економист“ препознаје овакав начин уоквиривања теме. Међутим, поједини портали прибегавају сензационализму и *обогаћују* ово конкретно аналитичко извештавање насловима који имају за циљ да шокирају јавност и позову на читање управо те вести у обиљу осталих понуђених садржаја. Поред тога, призив сензационализма одликује и наслове текстова који су објављени другим поводима за извештавање. Тако готово 40% узоркованих текстова има сензационалан наслов, а о таквом резултату сведоче следећи примери:

1. *ШТА СЕ ДЕШАВАЛО ИЗА ЗАТВОРЕНИХ ВРАТА: Откривамо ко се жалио, а ко критиковао на састанку европског извештачица са опозицијом*, „Блиц“, 26.08.2017.

2. *Амери потпуно провалили Вучића: представа за западне медије и стране дипломате*, „Курир“, 27.06.2017.

3. *МЕКАЛИСТЕР ОКУПИО ОПОЗИЦИЈУ: Саша Радуловић збрисао пре краја састанка, а ево о чему су причали Чеда, Тадић и Шутановац*, „Курир“, 25.08.2017.

Сензационални оквир видљиво је доминантан код таблоидних портала, као што су „Курир“ и „Ало“, док није присутан у медијима попут „Политике“, „Пешчаника“ и „Слободне Европе“. Такав резултат је логичан, с обзиром на то да је водећа уређивачка политика таблоидних медија заснована на што више медијских садржаја који читаоцима нуде сензацију, док су информативно ре-

ферентнији медији ослоњени на уређивачку политику којој је тачна и проверена информација приоритет.

Оквир директног супротстављања подразумева глас опозиционих личности које употребљавају појам стабилнокрације како би критиковали потезе актуелне позиције. На тај начин, стабилнокрација је постала средство политичке борбе и то претежно у служби опозиције. У том смислу, оквир директног супротстављања је присутан у више од 65% текстова, међу којима се највећи број тих текстова односи на сусрет представника опозиције са Мекалистером (80%). Примери за оквире директног супротстављања на основу говора о стабилнокрацији јесу следеће изјаве представника опозиције и наводи новинара у анализираним текстовима:

1. *Стабилнокрација каква данас постоји у Србији не доноси ни стабилност, ни демократију, угрожене су основне људске вредности, институције не функционишу, а држава је у економском колапсу.* „Недељник”, 25.08.2017.

2. *Шутановац је навео да је Мекалистеру јасно рекао да подршка европских званичника европском путу Србије не сме да буде подршка „накарадној стабилнокрацији”.* „Блиц”, 24.08.2017.

3. *... за стабилност Србије и региона потребна права и искрена демократија, а не стабилнокрација која одржава привидну стабилност, а суштински води у нестабилност.* „Ало”, 31.05.2017.

У укупном узорку детектован је и случај тематизовања стабилнокрације ван сфере политичког. Појам стабилнокрације употребљен је ради критике јавног деловања психотерапеута Зорана Миливојевића који на недељном нивоу иступа у јавност у колумни коју објављује „Политика“ (тај медијски садржај доступан је и у штампаном и у онлајн издању овог медија) и који је чест саговорник у медијским извештајима о васпитању деце, партнерским односима, насиљу у породици, интра- и интерперсоналним недоумицама и сличним. На порталу „Пешчаник“ објављен је текст у којем аутор полемиче о медијским иступима Миливојевића и оштро их критикује употребљавајући управо термин „стабилнокрација“:

Зато нам Миливојевићево писање пружа драгоцен увид у приватни живот стабилнокрације. Тајна њене стабилности, на име, налази се управо у томе да се сви приватни односи моћи регулишу тако што се јачем даје право да неконтролисано спроводи своју моћ. Свака побуна од стране или у име слабих, било у име деце, жена, радника или грађана, доживљава се као претња овој стабилности, и зато ју је потребно превентивно осудити и прогласити не само глупом, или наивном, или осуђеном на пропаст, већ

и неправедном. Потлачени морају бити убеђени не само да су слаби и да не могу победити, већ да немају ни право на побуну. „Пешчаник”, 26.07.2017.

Наведени пример указује на муњевит уплив стабилוקратије у различите сфере извештавања, али и међу просторе критичког промишљања друштва и околине чији смо део. Тако је аутор текста у појму који долази из савремене политичке теорије видео потенцијал за објашњење појединачних јавних иступања. И овај пример указао је на присуство оквира директног супротстављања, те је потврђено да термин „стабилократија” има значајан потенцијал као инструмент критике, без обзира на тему поводом које се примењује.

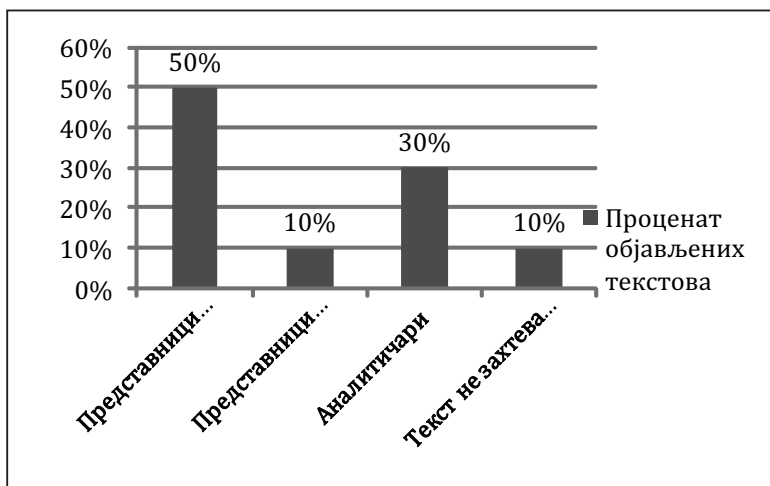
4.4. Субјекти и објекти извештавања о стабилократији

Субјекти и објекти медијских садржаја јесу активни и пасивни учесници у медијским садржајима, они који говоре (субјекти), односно они о којима се говори (објекти). Медијски субјекти „имају прилику да говоре, односно да се њихове изјаве цитирају или интерпретирају, па самим тим њихови ставови у великој мери утичу на формирање јавног мњења у вези са одређеном темом”.²¹ Субјекти медијског извештавања о стабилократији могу се у основи поделити на четири групе – опозиција, позиција, аналитичари и текстови без саговорника. То значи да је медијско представљање стабилократије конструисано на основу ставова представника две политичке струје и аналитичара, као и ставова новинара изнетих у ауторским текстовима.

Резултати истраживања о субјектима у извештавању о стабилократији показују да су доминантни субјекти представници опозиције. Они се јављају у 50% текстова и као такви одређују водеће медијске оквире на основу којих је стабилократија представљена у медијским садржајима, чиме директно утичу на обликовање дискурса о стабилократији. Представници позиције јављају се у мањем броју текстова, тек у 10% текстова од укупног узорка, а иступи о стабилократији код текстова где је позиција у улози субјекта најчешће се јављају као одговор на претходне јавне наступе опозиције у овом контексту.

21) Дејан Пралица, „Европа и европеизација – компаративна анализа извештавања штампаних и електронских медија у Босни и Херцеговини, Црној Гори, Македонији и Србији”, *Европа овде и тамо: Анализа дискурса о европеизацији у медијима Западног Балкана*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2013, стр. 76.

Графикон 2. Субјекти извештавања о стабиллокраији

Извор: ауторски истраживачки корпус прикупљен за потребе овог рада

Медијски објекти представљају „оне личности или институције о којима субјекти говоре, односно о којима износе неке своје ставове (позитивне или негативне)”.²² У обраћању субјеката које чине представници опозиције, доминантни објекти јесу представници позиције, тачније актуелни председник Републике Србије Александар Вучић. У том смислу, стабиллокраија као појам обезбедила је опозицији аргументацију за критику актуелне власти, односно за упућивање протеста на бројне активности позиције, од обезбеђивања изборних услова и угрожених слобода медија, до водећих питања из области спољне политике. С друге стране, у медијском обраћању на тему стабиллокраије, у улози представника позиције, актуелни председник државе не наводи конкретне објекте, већ се супротставља свеукупној медијској представи о стабиллокраији; пример за то је следећа изјава:

Такође, како је приметио, не разуме подругивање у смислу навођења, рецимо, да је у Србији на власти стабиллокраија, што је нешто на тему демократије, али у суштини реч је о стабилности, а у томе нема ништа лоше. „Вечерње новости“, 10.07.2017.

Када је у питању вредносни однос субјеката према стабиллокраији, резултати истраживања указују на податак да опози-

22) Дејан Пралица, „Европа и европеизација – компаративна анализа извештавања штампаних и електронских медија у Босни и Херцеговини, Црној Гори, Македонији и Србији”, нав. дело, стр. 77.

ција има јасно изражен негативан став о стабилности, позиција је подељена и изражава и негативан и неутралан став, док аналитичари и новинари заузимају претежно неутралан став, опредељујући се управо за положај који је неопходан да се сагледају сви углови теме.

4.5. Дискурсне стратегије

Како је раније у раду наведено, намера овог академског истраживања је да покаже како се посредством дискурских стратегија конструишу водећи наративи о стабилности на интернет порталима у Србији. У том смислу, извршена је критичка анализа дискурских стратегија у оним медијским садржајима који су издвојени током процеса мониторинга медија.

У току процеса информисања, медији непрестано прибегавају низу стратегија за комуницирање са публиком. Медијске дискурзивне праксе зависе од дискурских стратегија које су активно у употреби и које, као такве, представљају важно поље за истраживање у области истраживања и анализе медијских садржаја. Дискурсне стратегије дефинишу се као стратегије комуникације међу људима и у контексту медијске комуникације односе се на специфичне стратегије којима се различити медијски актери служе у комуникацији са јавношћу.²³ Учесници у интерперсоналној или групној комуникацији „праве стратешке изборе кроз одлуке када да говоре, када да пусте друге да говоре, шта да кажу и како то да кажу”.²⁴ Тако и медији, при свакодневном информисању, врше изборе одређених дискурских стратегија и тако обликују медијске садржаје у којима фаворизују одређену тему, фокус, угао посматрања и контекстуализацију.

Избором одређених стратегија медији омогућавају видљивост одређених тема, смештају тему у жељени фокус, одређују у ком периоду ће нека информација бити у јавности и колико би требало да буде актуелна.

При критичкој анализи дискурса издвојених текстова уочене су четири доминантно присутне дискурсне стратегије. Међу издвојеним дискурским стратегијама јесу две стратегије познате из досадашњих истраживања медијских садржаја. Реч је о дискурсној стратегији *директне осуде* и дискурсној стратегији *теорија завере*. Поред већ конципираних дискурских

23) Marilyn Walker, “Discourse and Deliberation: Testing a Collaborative Strategy”, *Coling '94*, Volume 2, Kyoto, 1994, стр. 1205-1211.

24) Исто, стр. 1205.

стратегија, уочене су и именоване две нове стратегије које су карактеристичне за предмет и тему истраживања, а то су: дискурсна стратегија *аналитички приступ* и дискурсна стратегија *дежурни кривац*.

Дискурсна стратегија *директна осуда* доминира у текстовима који се односе на осуду рада владајућих структура од стране опозиције. Све изјаве које се односе на стабилнокраију заправо јесу директна критика упућена позицији и у том смислу, појам „стабилнокраија” послужио је као својеврстан алат за протест против власти:

Јасно сам рекао да подршка европских званичника европском путу Србије не сме да буде подршка накарадној стабилнокраију какву је успоставио Вучић. Блиц, 26.08.2017.

Дискурсне стратегије *теорија завере* и *аналитички приступ* уочене су у текстовима који се односе на покушај дефинисања појма стабилнокраије са донекле теоријског и истраживачког становишта. У том смислу, поједини аналитичари у текстовима дефинишу стабилнокраију као посебан облик угњетавања мањих држава од стране великих светских сила, док други истичу различите карактеристике стабилнокраије, покушавају да дефинишу настанак појма и слично:

1. Термин је изведен из латинске речи *stabilis*, што значи чврст и грчке речи *kratia* – владати. „БК“, 14.08.2017.

2. Аранжмани са балканским ‘стабилнокраијама’ у комбинацији са формалним изискивањем на ЕУ-интеграцијама је дакле утакмица, говорећи фудбалским жаргоном, коју тренутно посматрамо. Проблем у тој утакмици на страни домаће екипе је да ‘стабилнокраије’ тендирају ка ауторитаризму који урушава цијела друштва и директно негира вриједности ЕУ те дугорочно не гарантују стабилност, што смо видјели са системом Николе Груевског у Македонији. Дакле, политика толерисања ‘стабилнокраија’ може појачати ниво потенцијалног и реалног насиља у земљи и регији, „Слободна Европа“, 05.07.2017.

3. Запад је постао саучесник у кршењу принципа владавине права, поделе власти, слободе медија и борбе против корупције. „БК“, 14.08.2017.

4. Нови појам стабилнокраија описује проблем који није нов на простору Балкана, наводи Кроши, подсећајући и да су западни лидери у једном тренутку и Слободана Милошевића видели као део решења, а не део проблема. „Блиц“, 21.09.2017.

Дискурсну стратегију *дежурни кривац* могуће је детектовати у готово свим анализираним текстовима, јер је појава коју означава појам „стабилократије” стављена управо у позицију *кривца* који нарушава демократски систем једне државе, па и читавог региона. Стабилократија се третира као изразито негативан појам, а феномен који он означава као нешто што је неопходно медијски осујетити свим снагама; а с друге стране овај појам је сам по себи погодан за напад на непријатељски терен, односно за упућивање критике супротстављеном појединцу или групи:

1. *Све док стабилократија буде била једина замислива друштвена реалност, Миливојевићу неће понестати читалаца, а ни стабилократском режиму гласача.* „Пешчаник”, 26.07.2017.

2. *На дужи стазе, стабилократија прети да постане рецепт за нестабилност.* „Куир”, 30.06.2017.

3. *Морамо се ослонити на притисак јавности, да скренемо пажњу међународним институцијама попут ОДИHR и Савета Европе и уверимо их да је стабилократија по цену слободе и демократије пут у пропаст целог друштва.* „Данас”, 30.07.2017.

5. ЗАКЉУЧАК

Анализа извештавања интернет портала у Србији о стабилократији јасно показује да интернет портали предњаче у извештавању о новим политичким појавама, посебно када је реч о темама које су представљене у контексту горућих унутрашњих и спољних политичких питања (Косово и Метохија, мигрантска криза, изборни процес, расцеп опозиције и друго). Наиме, електронски медији у Србији, који су под великим економским утицајем извршне власти, нису стабилократији отворили медијски простор. Ни Јавни сервис, ни приватне телевизије са националном фреквенцијом, нису, у периоду спровођења истраживачког процеса, организовали ниједну телевизијску дебату или сучељавање, како политичара, тако и стручњака из академске јавности, на тему стабилократије. У току истраживања закључено је да су портали, у највећој мери, учили важност ове теме када је достигла одређени ниво популарности на друштвеним мрежама. Пратили су извештавања иностраних портала, а затим уводили појам стабилократије у сопствене медијске садржаје. Као што је речено, њихове колеге из телевизијских редакција нису биле инспирисане популарношћу стабилократије на друштвеним мрежама. Тиме је потврђена теза раније спроведених истраживања да „новинари у Србији реагују на активизам

на друштвеним мрежама, тако што их најчешће занима оно што се на њима пласира, али те информације не пласирају тако лако у медијском простору”.²⁵

У раду се образлаже популаризација појма стабилוקратија на интернет порталима у Србији и начини конструкције дискурса о стабилократији у конкретном друштвено-политичком контексту у Србији. Према резултатима истраживања, стабилократија је, од тренутка када је скован овај термин, крајем 2016. године, доспела у жижу интересовања интернет портала на глобалном нивоу, а посебно у локалној онлајн сфери Србије. Значајно медијско интересовање за стабилократију узроковано је политичким контекстом у Србији, тачније дугогодишњим процесом приступања Србије Европској унији и односом унутрашњих политичких снага у држави. Наиме, како је већ назначено, термин „стабилократија” настао је као погодан за описивање пожељног вида вођства у државама које на одређени начин *преговарају и тргују* са Европском унијом. Стабилократски владари налазе се у вакууму између државе у којој су на власти и ЕУ која неуморно износи низ политичких захтева пред те вође (испуњавање таквих захтева најчешће је главни услов за напредак у преговорима за приступање ЕУ). Тако конципирана, стабилократија је омогућила медијским актерима у Србији (углавном представницима опозиције) да *жонглирају* овим термином, користећи га као средство за постизање одређених медијских ефеката ради испуњавања дугорочнијих политичких циљева.

Новинари водећих онлајн портала у Србији, једни за другима, заинтересовали су се за ову тему и сместили је у три доминантна оквира: аналитички, сензационални и оквир директног супротстављања. Ови медијски оквири у највећој мери су одредили начин медијског представљања стабилократије. Наслови текстова углавном су се ослањали на сензационализам и позивали читаоце да што пре приступе читању вести. Део медијских садржаја одликовао је аналитички приступ који укључује истраживање о појму, консултовање аналитичара из области политичке теорије и пружање шире слике о конкретном појму; текстови шематизовани према аналитичком оквиру налик су изворном медијском аналитичком извештају о стабилократији који је објављен у британском „Економисту”. Издвојени оквир директног супротстављања подразумева глас опозиционих личности које употребљавају појам стабилократије како би критиковали потезе актуелне позиције, али укључује и отворене новинарске критике медијских наступа појединаца

25) Милица Јевтић, „Употреба и злоупотреба: ефекти грађанског новинарства у медијима у Србији”, *Српска политичка мисао*, број 2/2017, год. 24, vol. 56, стр. 63.

кроз основна полазишта о стабилוקратији. Овде је важно указати на потенцијал стабилוקратије као медијске теме и подсетити да је неопходно развити и друге оквири извештавања о овој теми, јер су основни задаци медија да „одрже разноврсност, отвореност, да истражују, да покушају да успоставе равнотежу и објективност”.²⁶ Поред тога, овим истраживањем су потврђене све присутније одлике медијског извештавања на интернет порталима. Резултати истраживања указали су на присуство краткорочно популарних тема, оних које *узбуне* мреже и ширу јавност, а затим утихну. Потврђена је слика о глади онлајн медија за сензацијама које обезбеђују успех у све тежој трци за профитом.

Осим на основу поменутих медијских оквира, текстуални контекст употребе појма „стабилוקратија” на интернет порталима, конструисан је посредством четири дискурсне стратегије: директна осуда, теорија завере, аналитички приступ и дежурни кривац. Тиме је утврђено да је медијски дискурс о стабилократији заснован на директној осуди пракси стабилократије од стране опозиције и позиције у Србији, као и консултованих аналитичара; на стратегији која подразумева представљање стабилократије као наметнуте од стране моћних држава са Запада и на константном постављању стабилократије у положај дежурног кривца за све што је негативно и непожељно у актуелном политичком тренутку.

Ова анализа, јасно је, није свеобухватни преглед медијских садржаја у Србији, већ је реч о усмереном истраживању које указује на одлике медијског представљања стабилократије у одређеној медијској сфери и на важност контекста у којем се ова тема јавља. Закључено је да политички контекст у Србији и актуелне геополитичке прилике у региону значајно утичу на доминантне медијске представе о стабилократији, чинећи је концептом погодним за одмеравање политичких снага опозиције и позиције, као и за индиректно преговарање на нивоу међународне политике (већ објашњен однос Србије и Европске уније). Узимајући у обзир важност контекста у којем се одређена тема обликује, даља учесалост медијског представљања стабилократије највероватније ће зависити од самог концепта политике коју ће Европска унија спроводити према Србији, при чему ће свако даље одлагање уласка Србије у Унију ојачавати овај појам и уз то га чинити погодним за унутрашњу политичку борбу.

26) Џон Лојд, *Шта медији раде нашој политици*, Самиздат Б92, Београд, 2008, стр. 172.

ЛИТЕРАТУРА

- Бер Вивијен, *Увод у социјални конструкционизам*, Zepter Book World, Београд, 2001.
- Бешић Милош (приредио), *Медија мониторинг политичке комуникације интернет портала у Србији*, Факултет политичких наука, Београд, 2016.
- Закон о јавном информисању и медијима, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 83/2014.
- Јевтић Милица, „Употреба и злоупотреба: ефекти грађанског новинарства у медијима у Србији”, *Српска политичка мисао*, број 2/2017, год. 24, vol. 56, стр. 49-68.
- Лакоф Џорџ, „Уоквиривање – како повратити јавни дискурс”, *Моћ и медији*, (приредили: Јован Чекић, Јелисавета Благојевић), Београд: ФМК, 2012, стр. 167-193.
- Лојд Џон, *Шта медији раде нашој политици*, Самиздат Б92, Београд, 2008.
- Пешић Јелена, Пешић Милена, „Унапређивање демократских капацитета медијске комуникације и критичка анализа дискурса”, *Политичка ревија*, бр. 4/2011, година 10, вол. 30, стр. 467-490.
- Пешић Милена, Новаковић Александар, „Медијска производња значења: критика једног редукционистичког поимања релације медији – порука – јавност”, *Српска политичка мисао*, број 1/2011, год. 18, vol. 31, стр. 115-138.
- Пралица Дејан, „Европа и европеизација – компаративна анализа извештавања штампаних и електронских медија у Босни и Херцеговини, Црној Гори, Македонији и Србији”, *Европа овде и тамо: Анализа дискурса о европеизацији у медијима Западног Балкана*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2013, стр. 73-81.
- Фиск Џон, *Популарна култура*, Београд: Clío, 2001.
- Фуко Мишел, *Археологија знања*, Плато, Београд, 1998.
- Entman Robert, “Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm”, *Journal of Communication*, 43 (4), 1993, стр. 51-58.
- Gitlin Todd, *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*, University of California Press, CA: Berkeley, 1980.
- Kmezc Marko, Bieber Florian, *The Crisis of Democracy in the Western Balkans. An Anatomy of Stabilitocracy and the Limits of EU Democracy Promotion*, Balkans in Europe Policy Advisory Group, 2017.
- Pavlovic Srdja, *Montenegro's 'stabilitocracy': The West's support of Đukanović is damaging the prospects of democratic change*, Internet: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/12/23/montenegros-stabilitocracy-how-the-west-support-of-djukanovic-is-damaging-the-prospects-of-democratic-change/>, 25/09/2017.

Van Dijk Teun, *Discourse and Power*, Palgrave, Houndsmills, UK, 2008.

Walker Marilyn, "Discourse and Deliberation: Testing a Collaborative Strategy", *Coling '94*, Volume 2, Kyoto, 1994, стр. 1205-1211.

Danica Cigoja Piper

MEDIA FRAMING OF STABILITOCRACY IN NEW MEDIA IN SERBIA

Resume

This paper analyses media approach to the concept of stabilitocracy on the internet portals in Serbia. The aims of the paper are to provide an insight into the media framing of stabilitocracy on the internet portals as increasingly dominant channels of information, pointing to the dominant media frameworks and narratives about stability, and also presenting the observed discourse strategies in media content. Content analysis and critical analysis of discourse strategies include media content about stabilitocracy that was published on the internet portals in Serbia in 2017.

The theme of the stabilitocracy was in the main focus in 40% of sampled texts, which means that 9 texts out of 20 texts were dedicated exclusively to stability. The research has shown that the relationship between the texts in which the stabilitocracy is in the main focus and the texts in which it is a secondary topic is approximate. Namely, near 45% of the texts of the stabilitocracy have been processed as a secondary topic, most often with the reporting on European integration and internal politics of Serbia.

The research results point to the three dominant media frameworks in the presentation of stability: analytical, sensational and the framework of direct opposition. The leading narratives about stabilitocracy, which were constructed on the basis of four discourse strategies, are: direct conviction, conspiracy theory, analytical approach and duty culprit. It is established that the media discourse on stabilitocracy is based on a direct condemnation of the practice of stabilization by the opposition and the position in Serbia, as well as consulted analysts; on a strategy that implies the introduction of stability as imposed by the great political powers and the constant establishment of stabilitocracy in the position of the duty culprit for anything that is negative and undesirable in the current political moment.

Focusing on the media landscape in Serbia, the research also points to the importance of the role of new media in the political strug-

gle of the opposition and the position at the current political and historical moment – the scene of political media clashes is thus formed in the areas provided by internet portals and that change shows that the significance of new media becomes stronger. In addition, this outcome of media and political action needs to be re-examined and reminiscent of the aforementioned role of the media – it has to be the channel of free reporting, without the pressure of political currents. As a theme, in such a system of information, stabilitocracy would retain the conquered media space, but through a more objective discourse, the one that arises for the purpose of informing rather than conquering the position of power.

Keywords: stabilitocracy, media framing, discourse, discourse strategies, internet portals in Serbia

* Овај рад је примљен 18. октобра 2017. године, а прихваћен на састанку Редакције 26. фебруара 2018. године.